

A francia nemzetállam határainak visszaállításában közreműködő magyarok 1944–45-ben¹

Absztrakt

Miután Franciaország 1940 nyarán megsemmisítő vereséget szenvedett a német hadseregtől, a harcot folytató különböző francia erőknek négy évet kellett várniuk arra, hogy részt vehessenek hazájuk felszabadításában. Ez a részvétel részben olyan reguláris egységekhez kötődött, mint a Szabad Francia Erők csapatai, részben pedig olyan paramilitáris alakulatokhoz, amelyek a francia Ellenállás soraiban jöttek létre. Függetlenül ezek természetétől mindegyik kötelékében találunk olyan magyarokat, akik önként vállalták a fegyveres harcot Franciaország felszabadításáért. Jelen tanulmány az ő rövid bemutatásukra tesz kísérletet.

Kulcsszavak: Franciaország, felszabadítás, Szabad Francia Erők, Szabad Franciaország, magyar önkéntesek.

Abstract

In the summer of 1940 France suffered an annihilating defeat from the German army. Then the various fighting French forces had to wait four years to take part in the liberation of their country. This participation was linked, on the one hand, to regular units such as the Free Forces of the French Forces and, on the other hand, to paramilitary units formed in the ranks of the French Resistance. Regardless of their nature, we find Hungarians in all of them who voluntarily engaged in armed struggle for the liberation of France. This study attempts to make their short presentation.

Keywords: France, liberation, Free French Forces, Free France, Hungarian volunteers.

Franciaország második világháborús katonai szerepvállalásának bemutatása a történelemkönyvek lapjain általában az 1940-ben elszenvedett megsemmisítő vereség ismertetésével zárul le, pedig ez az esemény sok szempontból inkább a kezdetet jelentette számos francia (fél)katonai alakulat számára. Ez utóbbiak igen változatos utat jártak be a következő évek során, egyesek távoli hadszíntereken küzdöttek a tengelyhatalmak erői ellen, mások az anyaországban vették fel a küzdelmet a megszállók ellen. Egyik legfontosabb közös tulajdonságuk az volt, hogy a maguk módján mind hozzájárultak a megszállt Franciaország felszabadításához és a korábbi nemzetállami határok visszaállításához.

Emellett meglepő módon szinte minden komolyabb egység sorain belül találunk olyan magyarokat, akik önszántukból vállaltak szolgálatot ezek kötelékében és készek voltak életüket áldozni választott hazájuk felszabadítása érdekében. Jelen tanulmány keretei között arra teszünk kísérletet, hogy utóbbiakat vázlatosan bemutassuk.

A francia anyaország felszabadítása

Az 1943 nyarán Charles de Gaulle és Henri Giraud tábornokok követőiből létrejövő új francia politikai és katonai vezetésnek a Harcoló Francia Erők (*Forces françaises combattantes*) és az Afrikai Hadsereg (*Armée d'Afrique*) alakulataira támaszkodva kellett létrehozni azt az új francia haderőt, amely képes lesz közreműködni Franciaország és a megszállt Európa felszabadításában.

Az egyik fontos kérdés már 1943 elején megoldódott, amikor az anjai konferencián az Egyesült Államok vállalta, hogy modern fegyverekkel szereli fel az új francia hadsereget. Az itt folytatott megbeszéléseken Giraud tábornok nyolc gyalogos- és öt páncélosadosztály felállítását vállalta, azonban mivel ezek felfegyverzése és kiképzése sok időt vett igénybe, valamint amerikai aggodalmak is felmerültek ezek hatékonyságával kapcsolatban, így végül kompromisszumként 5 gyalogos- és 3 páncélosadosztály került kialakításra.² Ugyanakkor a szervezési és kiképzési nehézségek miatt 1943 folyamán még csupán ezek egy része volt bevethető állapotban.³

A másik fontos problémát az új alakulatok személyi összetétele vetette fel, hiszen két jelentősen eltérő létszámú, kiképzettségű és főként meggyőződésű emberanyag állt rendelkezésre. Az egyik oldalon a Giraud tábornokot követő, közel 300.000 fős haderő állt, amelynek létszáma a francia fennhatóság alatt álló területeken bevezetett sorozással rövid idő alatt akár a többszörösére volt emelhető.⁴ Ugyanakkor ez a haderő elsősorban bennszülött katonákból állt, fegyverzete 1943 elején elavult volt, harci tapasztalatokkal pedig szinte egyáltalán nem rendelkezett, így csupán kis része volt ténylegesen hadra fogható.⁵ A másik oldalon De Gaulle szabad franciái voltak, akik vezetőjüket feltétel nélkül követték, modern felszereléssel rendelkeztek, harctéri ismereteiket a különböző afrikai hadszíntereken győztes és vesztes csatákban szerezték, azonban létszámuk jóval kisebb volt. A csatasorba állítható (tehát nem az anyaország valamelyik földalatti hálózatában szolgálatot teljesítő) önkéntesek száma a legmegbízhatóbbnak tartott becslések szerint sem haladta meg a 66.000 főt,⁶ ugyanakkor a legnagyobb harcértékű egységekben (az 1. és 2. szabad francia hadosztályban) szolgáló és ebből kifolyólag az európai hadszíntéren hatékonyan helytállni tudó katonák száma nem érte el a húszezret sem.⁷ Az sem könnyítette meg a felettes vezetés feladatát, hogy a két haderőben szolgáló katonák többsége kölcsönös viszolygással, sőt esetenként utálattal tekintett egymásra.⁸ Ebben a bonyolult és elentmondásos helyzetben kellett olyan kompromisszumot találni,⁹ amely a két fél között nem szül újabb konfliktusokat, ugyanakkor pedig elősegíti egy magas harcértékkel rendelkező francia hadsereg felállítását is.

De Gaulle 1943. június 27-én meglátogatta katonáit és biztosította őket, hogy hamarosan megkezdődik a felkészítésük az európai hadszíntéren való bevetésre, tehát nem maradnak ki a felszabadító hadműveletekből. A tábornok tartotta is a szavát, mivel augusztus 26-án érkezett meg az utasítás, hogy a két szabad francia hadosztály települjön át Tunéziába (1. hadosztály), illetve Marokkóba (2. hadosztály), ahol

megkezdődik amerikai fegyverzetrel való ellátásuk és átképzésük ezek használatára.¹⁰ Ennek megfelelően az új hadseregben a két régi kipróbált egység központi szerepet kapott: az 1. hadosztály gépesített gyalogosadosztállyá alakult, a 2. pedig páncélosadosztállyá, így elméletben ezek adták az új haderő egynegyedét.¹¹ Ugyanakkor utóbbi felállításához nem állt rendelkezésre elegendő műszaki és páncélos alkatulat a szabad franciák sorain belül, így az alakulat jelentős részét az Afrikai Hadseregől átirányított alegységekkel töltötték fel, ezért Leclerc-nek komoly erőfeszítésbe került, hogy az eltérő meggyőződésű katonák között egységes csapatszellemet teremtsen a kiképzés során, de végül megbirkózott ezzel a kihívással is.¹² A másik hat hadosztály az Észak-Afrikában állomásozó erők felhasználásával jött létre. Ezek a következők voltak: a 2. marokkói gyalogosadosztály, a 3. algériai gyalogosadosztály, a 4. marokkói hegyihadosztály, a 9. gyarmati gyalogosadosztály, valamint az 1. és az 5. páncélosadosztály.¹³

Az elsőként hadra foghatóknak ítélt egységek¹⁴ összeolvasztásával jött létre 1943. május 18-án az eleinte A Hadseregnek, majd később Olaszországi Francia Expedíciós Hadtestnek (*corps expéditionnaire français d'Italie*) nevezett haderő, amely az 5. amerikai hadsereg kötelékében Olaszországban került bevetésre.¹⁵ A 120.000 fős hadtest 1943 novembere és 1944 júliusa között vett részt aktívan a harcokban, melyek során számos támadó hadműveletben (Monte Cassino-i csata, Gariglianoi csata) kiténtette magát.¹⁶ 1943. november 21-én hozták létre a B Hadsereget, amelyet később 1. Hadseregnek neveztek el. Ez a 250.000 főt tömörítő hadsereg folyamatosan erősödött és végül 1944 nyarára az Angliában állomásozó 2. páncélosadosztály kivételével az összes alakulatot (ideértve az 1944 júliusában átirányított expedíciós hadtestet) foglalta magába.¹⁷ Ez a hadsereg hajtott végre 1944. augusztus 15-én a provence-i partraszállást és szabadította fel Dél-Franciaország jelentős részét, míg ezzel párhuzamosan Leclerc páncélosadosztálya Párizs felszabadításában működött közre, hogy aztán szeptemberben egyesülve a szövetséges csapatokkal együtt folytassák a német csapatok kiszorítását Franciaország területéről, majd közreműködjenek Németország elfoglalásában.¹⁸ Minden bizonnyal ennek az erőfeszítésnek az elismerése volt az a gesztus, hogy Franciaország képviselőiben de Lattre de Tassigny tábornok is aláírhatta a német kapitulációról szóló dokumentumot 1945. május 8-án Berlinben, Leclerc tábornok pedig 1945. szeptember 2-án a *Missouri* csatahajón a japán kapitulációs okiratot láthatta el kézjegyével.¹⁹

A szárazföldi haderő újjászervezésével párhuzamosan zajlott a légi erők megújítása is, amely általánosságban ugyanazokba a problémákba ütközött, mint a hadseregé: eltérő felszereltségű, kiképzettségű, tapasztalatú és meggyőződésű egységekből kellett egységes és harcra kész fegyvernemet létrehozni. Ugyanakkor a helyzetet tovább nehezítette egy elméleti kérdés is, mivel a francia vezérkar az új légi erők felhasználását kizárólagosan a szárazföldi magasabb egységek támogatójaként képzelte el és ennek megfelelően egy ún. Expedíciós Légi Hadtest tervét dolgozta ki. Ennek keretében a

francia légi egységek a földi csapatok alárendeltségében, azok akcióit támogatva tevékenykedtek volna, tehát kizárólag francia irányítás alatt taktikai feladatok végrehajtását bízták volna rájuk.²⁰ A szövetségesek ugyanakkor jelezték, hogy egy kizárólag francia irányítás alá tartozó légierő részére nem áll módjukban repülőgépeket szállítani, mivel a rendelkezésre álló erőforrásokat a közösen irányított és bevetett kötelékek részére tartják fenn. Ez az ultimátum a korábbi elképzelés újragondolására kényszerítette a francia vezérkart, amely elfogadta, hogy az amerikai hadianyaggal felszerelt egységek a szövetséges parancsnokság irányítása alatt kerüljenek bevetésre. Ezt követően azonnal felgyorsult a repülőgépek átadása, valamint az angolszász nagyhatalmak elfogadták azt a francia előterjesztést, miszerint 1944 júliusára egy 600 gépet és 33.000 embert magába foglaló francia légierő kerüljön felállításra.²¹

Ennek élére az Észak-afrikai Hadsereg kötelékébe tartozó René Bouscat tábornokot nevezték ki, Valin tábornok, a korábbi Szabad Francia Légierő parancsnoka csupán a légierő vezérkari főnökének helyettesi posztját kapta meg. Ennek oka a létszámbeli különbségekben rejlik: a szabad franciák csupán hét – meglehetősen vegyes harcértékű – repülőegységgel és kevesebb mint 4.000 emberrel rendelkeztek az egyesülés pillanatában, míg Bouscat 25 repülőcsoportot és több mint 20.000 embert tudott csatasorba állítani, még ha utóbbiak gépállománya meglehetősen elavult volt is, személyi állománya pedig gyengén kiképzett. Az 1943 júniusa és 1944 augusztusa közötti időszakban 25 repülőcsoport kapott modern fegyverzetet, miközben közel 10.000 fő repülőszemélyzet kapott kiképzést ezek használatára. A közös kiképzések és bevetések gyorsan összekovácsolták az eltérő hátterű katonákat, így az új légierő – bár számszerűleg nem képviselt nagy harcértéket brit és amerikai társai mellett – hatékonyan tudott részt venni az európai hadszíntér felett zajló légi hadműveletekben a következő két év során.²²

A haditengerészet újjászervezése jelentette a legnagyobb kihívást, egyrésztől a benne szolgáló felszíni egységek költséges és időigényes építési és javítási munkálatai, másrészt a háború során elszendvedett szövetséges támadások miatti anglofóbia miatt. Utóbbi problémát még jobban kiélezte a szabad franciák jelenléte, akik a brit flotta kötelékében tevékenykedtek az előző évek folyamán, ezért a flotta új parancsnokára, André-Georges Lemonnier ellentengernagyra kemény munka várt az egységes haderő megteremtése során.²³ Ugyanakkor az afrikai haditengerészet túlsúlya hozzájárult az ellentétek elsimításához, mivel ennek kötelékében 30.000 ember és nagyobb harcértékű hajók teljesítettek szolgálatot, míg a Szabad Francia Haditengerészetben csupán 5.000 és alapvetően kisméretű felszíni egységek. Az alexandriai és karibi kötelékekkel együtt, melyek elkülönülve várták a francia katonai fennhatóság helyreállítását és csak a két tábornok megállapodása után csatlakoztak, 1943 nyarán összesen 40.000 fő szolgált a leendő új haditengerészetben. Az első problémán az amerikai és brit hadianyagszállítmányok és felújítási munkálatok segítettek, amelyeknek köszönhetően 1944 közepére a francia haditengerészet 100 modernizált és 140 új építésű hadihajóval rendelkezett összesen 350.000 tonna méretben, ami az 1939-es flottának mintegy a felét tette

ki.²⁴ Az új flotta nem kisebb elszántsággal vette fel a harcot a németek ellen, mint ahogy korábban a gyarmatok védelmében a britek ellen harcolt, és kivette a részét a fontosabb műveletekből a háború hátralévő részében.²⁵

A 2. páncélosadosztály „magyar alakulata”

Kevésbé ismert tény, hogy a 2. páncélosadosztály kötelékében szabad francia fennhatóság alatt tevékenykedett egy különleges tengerészgyalogos egység, noha ezt eredetileg nem a gaullista mozgalom soraiban hozták létre. Magyar szempontból különösen érdekes volt a különítmény, mivel nem hivatalosan a hadsereg sorain belül Királyi Magyarok (*Royal Hongrois*) nevezték utalva egyrészt a haditengerészet hagyományos rojalista kötődésére, másrészt pedig vezetőjének, Raymond Émile Charles Joseph Maggiar fregattkapitánynak magyar gyökereire.²⁶

Az alakulat parancsnoka, Raymond Maggiar 1903. március 12-én született egy magyar származású, de generációkon át Törökországban élő család franciaországi leszármazottjaként. 1922-ben csatlakozott a francia haditengerészethez, amelynek kötelékében fokozatosan haladt előre a ranglétrán, így a második világháború kitörésekor sorhajóhadnagyi rangban teljesített szolgálatot. 1940-ben a *Ville d'Alger* nevű rekvirált személyszállító hajón működött közre a szövetséges csapatok szállításában, majd kivette részét a francia csapatok kimentéséből Dunkerque-nél. A francia nemzeti bank aranykészletének Dakarba szállításából is kivette a részét, ahol – civil hajón szolgálatot teljesítő tisztként csupán megfigyelő státuszban – átélte a Szabad Francia Erők sikertelen támadását, amely meghatározta a gaullista mozgalomhoz való ellenséges viszonyát is. Ezt követően nevezték ki a *Bougainville* segédcirkáló parancsnokhelyettesévé, amellyel több alkalommal is sikerrel törték át a brit erők tengeri blokádját, hogy utánpótlást szállítsanak a Dzsubutiban állomásozó Vichy-hez hű francia helyőrségnek.²⁷

A brit hadvezetés 1942 májusában meglepetésszerű támadást indított a francia kézen lévő Madagaszkár ellen, melynek során a Diego-Suarez-i (ma Antsiranana) kikötőben állomásozó *Bougainville*-t is elsüllyesztették. A hajójukat elvesztő haditengerészek és tengerészgyalogosok ezt követően a szárazföldön folytatták a harcot a brit támadók ellen.²⁸ Alacsony létszámuk és gyenge fegyverzetük ellenére heves ellenállást fejtettek ki, de néhány nappal később kénytelenek voltak megadni magukat a jelentős túlerőben lévő szövetséges csapatoknak, így brit hadifogságba kerültek,²⁹ ahol szabad francia tiszt (köztük Auboyneau admirális) változó sikerrel próbálta rábeszélni őket a Szabad Francia Erökhöz való csatlakozásra.³⁰ Azokat, akik Maggiar álláspontját követve visszautasították ezt a lehetőséget, Angliába szállították, ahol fogolytáborokban töltötték a következő hét hónapot. 1943 februárjában az

angol és szabad francia vezetés engedélyezte, hogy a hozzávetőlegesen 500 fős kontingens csatlakozzon az Észak-Afrikában található francia erőkhöz, amelyeken belül Raymond Maggjar fregattkapitány vezetésével létrehozták a Bizerte-i zászlóaljbat, amely május folyamán részt vett a tunéziai harcokban és ezáltal a tengelyhatalmak észak-afrikai erőinek legyőzésében.³¹

Az egységet ezt követően amerikai felszereléssel ellátva tankelhárító alakulattá képezték át, amelyet tengerészgyalogos páncélos ezrednek neveztek el, majd 1944 elején a Leclerc parancsnoksága alatt álló 2. páncélos hadosztályhoz csatolták.³² A korábbi szabad francia katonákkal való együttműködés kezdetben nehézkes volt a mindkét félre jellemző ellenérzések miatt, de a közös gyakorlatozás során ezek fokozatosan háttérbe szorultak, még ha nem is tűntek el teljesen.³³ A megbékélés érdekében tett erőfeszítések jelentőségét jól érzékelteti az a tény, hogy De Gaulle tábornok fiát, Philippe de Gaulle-t is az egység kötelékébe irányították, ahol 1944-1945 folyamán teljesített szolgálatot.³⁴ A tengerészgyalogos alakulat augusztus 1-én szállt partra Normandiában, majd kisebb harcok után – a szövetséges haderő támogatásával és az Ellenállás által kirobbantott népfelkelésnek segítségével – felszabadította Párizst. Az egység ezt követően szerepet kapott Franciaország északkeleti részének visszafoglalásában, illetve Németország elfoglalásában és megszállásában.³⁵

Ebből kifolyólag a tengerészgyalogos különítményt, amelyet magyarnak is neveztek – noha magyarok nem teljesítettek szolgálatot soraiban –, a francia hadtörténelem leghíresebb és legelismertebb egységei között tartják számon.

Az 1. (szabad francia) hadosztály magyar katonái

A Szabad Francia Erők tagjainak mintegy 5 százaléka (azaz hozzávetőlegesen 3.000 fő)³⁶ volt külföldi állampolgár, akik mintegy 50 különböző országból származtak. A különböző francia levéltárakban végzett kutatások alapján kijelenthető, hogy a magyar kötődésű önkéntesek száma jelen állás szerint 142 főre tehető.³⁷ Ezek az önkéntesek alapvetően három különböző szerepkörben járultak hozzá a Szabad Francia Erők sikeréhez: egy részük a franciaországi ellenállási mozgalmak valamelyikének tagja volt, mások adminisztratív vagy egészségügyi beosztásokban vállaltak aktív szerepet, túlnyomó többségük azonban a katonai alakulatok soraiban teljesített szolgálatot. A jelenleg rendelkezésre álló adatok alapján a katonai szolgálatot vállaló magyarok a légierőhöz és a haditengerészethez csupán elenyésző számban kerültek (összesen hat fő), mindenki mást a szárazföldi alakulatok kötelékébe irányítottak.

A Szabad Francia Erők legütőképesebb és legharcedzettebb gyalogsági alakulatait tömörítő 1. szabad francia hadosztályt 1943-ban hivatalosan átnevezték 1. gépe-

sített gyaloghadosztálynak, azonban a gyakorlatban régi nevét megtartva tevékenykedett tovább. Magyar önkéntesek több különböző alegységében teljesítettek szolgálatot, azonban ezek közül a legjelentősebb magyar kontingenst egyértelműen a Francia Idegenlégió De Gaulle oldalán harcoló 13. könnyűdandára (*13e demi-brigade de la Légion étrangère*) soraiban találjuk. A levéltári iratok tanúsága szerint 39 olyan önkéntes volt, aki magyarországi születésű, illetve magyar állampolgárságú volt,³⁸ amely viszonylag jelentős számnak tűnik az egység 1940. júliusi 900 fős létszámához képest.³⁹ Amennyiben ehhez még hozzáadjuk az egység azon tagjait is, akiknek állampolgársága másik országhoz kötődött, ellenben vezetéknévük alapján nagy valószínűséggel magyar nemzetiségűek voltak vagy magyar gyökerekkel rendelkeztek, akkor már 49 magyar kötődésű személyt találunk a könnyűdandár kötelékében,⁴⁰ amely a különítmény eredeti létszámának több mint 5 százalékát jelenti.

Az eredetileg Finnország katonai támogatására 1940-ben létrehozott alakulatot (amelyben 2.322 fő szolgált két zászlóaljba szervezve) áprilisban Norvégiában vették be, ahol május folyamán az alpesi vadászok 27. könnyűdandárával, valamint brit, lengyel és norvég kötelékekkel együttműködve sikeresen foglalták el Narvikot a németektől és ezzel a szövetségesek első – és hosszú ideig utolsó – szárazföldi győzelmét aratták.⁴¹ A norvégiai hadjáratból Angliába érkező egység katonáira nehéz választás várt: vagy visszatérnek a fegyverszünetet aláíró új francia kormány utasításainak megfelelően marokkói állomáshelyükre, vagy pedig de Gaulle mellé felsorakozva folytatják a harcot a németek ellen. A norvégiai harcokat és a franciaországi zürzavart túlélő 1.619 főből 900 ember szavazott bizalmat a tábornoknak, így ez a megfogyatkozott létszámú, de jelentős harci tapasztalatokkal rendelkező és végsőkéig elszánt emberek tömörítő alakulat adta a szabad francia csapatok gerincét.⁴² Miután a Szabad Francia Erők hivatalosan 1943. augusztus 1-én megszűnt, mivel a kötelékében szolgáló erőket ekkor vonták össze az 1942 novemberében a szövetségesek oldalára átvált Észak-Afrikai Hadsereggel, így a 13. könnyűdandár újjászervezés, feltöltés és átfegyverzés után újabb bevetésekben vett részt 1944-45 folyamán Olaszországban, majd pedig Franciaországban.

Mellettük meg kell említeni a hadosztály azon magyar tagjait is, akik nem a légiós egység kötelékében szolgáltak. Két fő az 1. szabad francia tüzérezredben teljesített szolgálatot, egy személy a csendes-óceáni és tengerészgyalogos összevont zászlóaljban, egy pedig az antillai menetzászlóaljban. Összesen tehát 53 magyar származású katona működött közre a hadosztály műveleteiben annak fennállása során.

A magyar önkéntesekről rendelkezésre álló információk lehetővé teszik néhány általános érvényű következtetés levonását. A Szabad Francia Erőkhöz csatlakozó magyarok szinte kivétel nélkül már katonaként szolgáltak a gaullista mozgalomhoz való csatlakozás pillanatában valamelyik francia katonai alakulat kötelékében, tehát személyükben magas harcértékkel és jelentős harctéri tapasztalattal rendelkező ön-

kéntesek erősítették De Gaulle követőinek táborát. Ezekre a csatlakozásokra az esetek döntő többségében két időszakban került sor: 1941 nyarán és 1942 júliusában. Az első periódus a Szabad Franciaország létrejöttéhez köthető, amikor a 13. légiós könnyűdandár állományának több mint felével felsorakozott a harc folytatása mellett. A második a szíriai harcok utánra tehető, amikor a szövetséges csapatok a Vichy-kormány fennhatósága alatt álló közel-keleti mandátumterületeket fegyverrel foglalták el, ami (korlátozott) lehetőséget biztosított arra, hogy a szabad franciák a Levantei Hadsereg soraiban szolgálókat a saját táborukba csábítsák. Ritka kivételt képeztek azok a magyarok, akik 1942-1943 folyamán döntöttek a szabad francia mozgalomhoz való csatlakozás mellett (mindössze négy ilyen esetről tudunk).

A magyar csatlakozók átlagéletkora valamivel meghaladta a harminc évet, ami egyrészt azt jelentette, hogy nem feltétlenül a katonai szolgálatra legalkalmasabb korosztály tagjai voltak túlsúlyban közöttük, másrésztől azonban sokan már hosszabb ideje voltak a francia fegyveres erők kötelékében (például a több ötéves szolgálati ciklust kitöltő légiósok), így komoly harcértékkel bírtak. Ezt támasztja alá az a tény is, hogy a legénységi állomány gerincét alkotó számos altiszt mellett viszonylag nagyszámú tiszt is volt közöttük (egy tábornok, egy százados, négy hadnagy és három tisztjelölt).⁴³

Mivel jelen tanulmány terjedelmi korlátai nem teszik lehetővé ezeknek az önkénteseknek a részletes bemutatását, az alábbiakban három eltérő származású és rangú magyar származású katona életútjának vázlatos bemutatásával igyekszünk átfogó képet nyújtani ezeknek a különleges szabad franciáknak a háttéréről és harctéri teljesítményéről. Mindhárom katona kitüntette magát a harcok során és megkapta a Szabad Francia Erők legrangosabb elismerését, a Felszabadítási Érdemérmét.

Joseph Bakos (Bakos József) 1902. március 19-én született Szabadszálláson. 1923-ban csatlakozott az Idegenlégióhoz, amelynek 1. és 3. gyalogezredében szolgált öt éven keresztül, miközben megsebesült a marokkói harcokban. 1928-ban leszerelt, de 1931-ben újból szolgálatba állt és felváltva harcolt az 1. és 2. gyalogezred kötelékében Marokkóban, amelynek köszönhetően 1936-ban örvezetői rangot kapott. 1940-ben áthelyezték a 13. könnyűdandár kötelékébe, amellyel részt vett a norvégiai hadjáratban, majd júliusban a Szabad Francia Erökhöz való csatlakozás mellett döntött. Ezt követően az egység összes harctéri akciójában részt vett Dakarban, Gabonban és Eritreában, ahol napiparancsban tüntették ki helytállásáért. A szíriai hadjáratot követően őrmesteri kinevezést kapott, majd részt vett az El-Alamein-i és a tunéziai harcokban is. A Légio 3. zászlóaljának tagjaként harcolt az itáliai hadjáratban és részt vett a dél-franciaországi partraszállásban is.⁴⁴ 1944. október 26-án Ronchamp-ban, Franciaország észak-keleti részén a frontvonalban vesztette életét tüzési tűz következtében. Számos más kitüntetés mellett a Becsületrend lovagi fokozatát is megkapta.⁴⁵

Imre Kocsis (Kocsis Imre) 1910. november 3-án született Balatonedericsen. 1938-ban Mulhouse-ban lépett be az Idegenlégióba, ahol kiképzése után az 1. gyalogezredbe helyezték. 1940. január 1-én örvezetői kinevezést kapott és áthelyezték a 13. könnyűdandárba, amelynek tagjaként részt vett a norvégiai harcokban, ahol bátorságáért és kezdeményezőkézségéért szakaszvezetői rangot kapott. A szabad francia mozgalomhoz való csatlakozása után ő is részt vett az alakulat összes bevetésében Dakartól Eritreáig, amelynek végén újabb kitüntetéssel és őrmesteri kinevezéssel ismerték el harctéri teljesítményét. A Bir-Hakeim-i csata során lövegparancsnokként igazoltan két olasz harcocsit semmisített meg, a kitörés során pedig nem csupán az ágyút és személyzetét vezette ki a bekerítésből, hanem más sebesülteket is kimentett a harcmezőről. Újabb helytállásáért a Felszabadítási Érdemérmét mellett törzsőrmesteri kinevezést kapott. Az olaszországi hadjárat és a Provence-i partraszállás után aktívan kivette a részét Franciaország felszabadításából, 1944. október 1-től már zászlósi rangban.⁴⁶ 1944. december 3-án az elzászi harcok során tüzési tűz végzett vele. Ő is a Becsületrend lovagi fokozatának birtokosa volt.⁴⁷

Raoul Magrin-Vernerey a nem magyar állampolgárságú, de magyar kötődéssel rendelkező önkéntesekre szolgál példaként, mivel francia állampolgárként 1892. február 7-én, Budapesten született francia anyától, de apja az osztrák-magyar arisztokrácia soraiba tartozott.⁴⁸ Már 16 évesen be akart lépni az Idegenlégióba, de fiatal kora miatt ez nem volt lehetséges, így folytatta tanulmányait és 1912-ben felvételt nyert a Saint-Cyr katonai akadémiára, ahol 1914-ben végzett, majd hadnagyi fokozatban a gyalogsághoz nyert beosztást. Az első világháborút 11 kitüntetéssel és 7 sebesüléssel századosi rangban fejezte be. A két háború közötti időszakban számos gyarmati hadjáratban részt vett, melyek során többször szolgált az Idegenlégió különböző kötelékeinek parancsnokaként is a Közel-Keleten, Marokkóban és Tonkinban. 1940 februárjában alezredesi rangban a 13. könnyűdandár parancsnokának nevezték ki, amely kitüntette magát a norvégiai hadjáratban. 1940 júniusában családja védelmében Raoul Monclar álnéven csatlakozott De Gaulle mozgalomához, döntését pedig egységének fele támogatta és vele tartott. Nagy sikereket elérve irányította alakulatát az afrikai harcok folyamán, de a szíriai hadjáratban franciák ellen nem volt hajlandó harcolni, ezért – tábornoki kinevezése ellenére – a háború további részében kizárólag adminisztratív megbízásokat kapott. A világháború lezárulta után részt vett az indokínai és a koreai háborúban, 1964-ben hunyt el.⁴⁹

Az Ellenállás magyar tagjai

A legmegbízhatóbbnak tartott becslések szerint 1944 elején hozzávetőlegesen 110.000 ellenálló tevékenykedett Franciaországban, de legfeljebb egynegyedik volt

– meglehetősen gyengén – felfegyverezve, ami elsősorban a szövetséges fegyverledobások elégtelenségének következménye volt. Ebben szerepet játszottak katonai (balkáni partraszállás előkészítése) és politikai (a kommunista ellenállókkal szembeni tartózkodás) megfontolások is, melyeket az Ellenállás képviselőjeként végül Emmanuel d' Astier de La Vigerie-nek sikerült többé-kevésbé eloszlatnia egy Churchill-lel folytatott 1944 januári megbeszélésén.⁵⁰ Ennek következtében ugrásszerűen megnőtt a ledobott fegyverek mennyisége (a háború alatt érkező fegyverzet 80 százaléka 1944 januárja után érkezett), de még ez sem tette lehetővé az ellenállók nagyszabású nyílt konfrontációját a megszállókkal, mint azt több gyászos kimenetelű akció is bizonyította az év első felében.⁵¹

A fenti lépések megteremtették a lehetőséget arra, hogy 1943 végén a korábban megosztott földalatti fegyveres erők egyesüljenek a Belső Francia Erők (*Forces françaises intérieures*) kötelékében, amely a Nemzeti Vezérkar (*État-Major national*) és a Katonai Akcióbizottság (*Comité militaire d'action*) kettős irányítása alatt működött. Bár a számszerűen jelentős ellenállási mozgalom bevetéséhez nagy reményeket fűztek és ehhez kapcsolódva számos hadműveleti tervet is kidolgoztak, ezek végül az elégtelen fegyverzet miatt nem valósultak meg, így a francia Ellenállás a partraszállás megkezdéséig jelentősebb önálló akciót nem hajtott végre. A szövetséges hadművelet megindulása után viszont aktivizálta magát és tevékenyen hozzájárult Franciaország felszabadításához.⁵²

Az elszenvedett gyors és megalázó vereség után a francia területeken szerveződő ellenállási akciók a német megszállás visszautasításából fakadtak és elsősorban arra korlátozódtak, hogy az érintett személyek nyomtatott formában valamilyen szélesebb társadalmi kör tudtára adják ellenérzéseiket. Ezek az egyéni kezdeményezések alakultak át a következő hónapok folyamán nagyobb csoportokká, amelyeket a történetírás ma ellenállási mozgalmakként és hálózatokként ismer.⁵³ A szerveződő mozgalmak többsége eleinte megelégedett az illegális lapkiadással és –terjesztéssel, az őszi folyamán azonban már kifejezetten katonai célokkal rendelkező csoportok is létrejöttek, amelyek stratégiai információkat gyűjtöttek és igyekeztek eljuttatni Angliába, hogy elősegítsék a németek elleni harc sikerét.⁵⁴ Azonban ezeknek az első próbálkozásoknak a társadalmi támogatottsága meglehetősen mérsékelt volt, mivel a francia társadalom az elszenvedett vereség sokkja, a megszállók hatékonysága és a Pétain marsall jelentette vonzerő okán egyelőre várakozó álláspontra helyezkedett.⁵⁵ Ebből kifolyólag a lakosság döntő többsége a szerveződő belső ellenállással szemben legjobb esetben közömbös, gyakran azonban kifejezetten ellenséges volt.⁵⁶ Ez komolyan kihatott az ellenállás létszámára is, mely 1940 végén még csupán néhány ezer főt számlált egymástól elszigetelt kis csoportokban Franciaország különböző pontjain. Ezeknek a száma ebben az időszakban mintegy 120 hálózatra tehető, míg klasszikus mozgalmakról ekkor még nem lehet beszélni a megfelelő létszám és szervezettség hiányában.⁵⁷

A franciaországi magyar közösség legnagyobb részét munkások alkották, akik esetében gyakran már kivándorlásuk motivációja is politikai jellegű volt, valamint társadalmi helyzetüknél fogva is a baloldali ideológiákhoz kötődtek.⁵⁸ Ebből kifolyólag egyáltalán nem meglepő, hogy a magyar szakszervezeti vezetők már 1940 júliusában úgy döntöttek, hogy a rendelkezésükre álló eszközökkel a lehető legtöbb magyar munkást mozgósítva vesznek részt a megszállók elleni küzdelemben.⁵⁹ Kezdetben ez a földalatti tevékenység kizárólag fegyvertelen akciókra korlátozódott. Elsősorban saját folyóiratok megszerkesztése, kinyomtatása és terjesztése volt a cél, amelynek segítségével a lakosságot igyekeztek megnyerni az Ellenállás ügyének.⁶⁰ A magyar ellenállók ezzel párhuzamosan magyar és német nyelvtudásukra alapozva propagandatevékenységet folytattak a megszálló német hadsereg katonáinak körében, amely esetenként látványos sikert hozott, amikor több katona is a dezertálást választotta a szolgálat folytatása helyett.⁶¹

1943. május 27-én Jean Moulin erőfeszítéseinek köszönhetően létrejött az Ellenállás Nemzeti Tanácsa, vagyis az egyesült francia Ellenállás vezető testülete, amelyben a korábban önállóan tevékenykedő legfontosabb ellenállási mozgalmak mind részt vettek.⁶² Ez komoly lökést adott a magyar ellenállóknak is, akik a nyár folyamán létrehozták a Magyar Függetlenségi Mozgalmat, amelynek célja az összes olyan magyar egy szervezetbe tömörítése volt, akik Franciaország felszabadításáért küzdöttek. A mozgalom sikerét jól jellemzi, hogy 1943 júniusa és 1944 azonos hónapja között 70 csoportot hoztak létre, aktív tagjainak száma pedig ezer fő körül mozgott.⁶³

A jelenleg rendelkezésre álló információk szerint a szervezet legalább 97 tagja rendszeresen részt vett a megszálló erők elleni fegyveres akciókban, mások pedig alkalmanként működtek közre ilyen műveletekben, amelyek közül a legjelentősebb a francia főváros felszabadításában való közreműködés volt 1944 augusztusában.⁶⁴ Ezért a részvételért azonban magas árat kellett fizetni, mivel a harcok során 112 magyar vesztette életét, akiknek nevét egy 1948. május 6-án felavatott emléktábla őrizte a párizsi Magyar Házban.⁶⁵ Az ország fokozatos felszabadításának idején a MFM vezetőségében felmerült, hogy a háborús erőfeszítéseket egy reguláris alakulat felállításával is támogatni kellene. Ennek az elképzelésnek a jegyében hozták létre 1944 októberében a Petőfi századot Marsall László és Palotás Imre vezetése alatt, amelyet a francia hadvezetőség az egyik ellenállókból frissen felállított alakulat (az 51/52. zászlóalj) harmadik harci egységéhez csatolt.⁶⁶ Fennállása során a magyar katonai alakulat a hátszágban gondoskodott stratégiai fontos objektumok védelméről, első vonalban bevetésre nem került, végül pedig 1945 őszén leszerelték a többi hasonló különítménnyel együtt.⁶⁷

Összefoglalás

A francia anyaország felszabadításában a nyugati szövetséges hatalmak döntő szerepet játszottak, azonban ez a nagyarányú részvétel gyakran azt a hamis képet kelti, hogy a franciák szinte semmilyen katonai szerepvállalással nem járultak hozzá saját országuk visszafoglalásához. A fenti tények minden bizonnyal segítenek ennek a leegyszerűsítő állításnak a megcáfolásában, hiszen egyértelműen bizonyítják, hogy a francia részvétel komoly segítséget jelentett és felgyorsította Franciaország német uralom alóli felszabadítását.

Mindemellett érdekes és kevésbé ismert adalék, hogy ezeknek a francia erőknél a kötelékén belül számos magyar önkéntes teljesített szolgálatot, akik az életüket kockáztatták Franciaország felszabadításáért. A jelen tanulmány szabta kereteken belüli – szükségszerűen vázlatos – bemutatásuk érdekes adalékot jelent mind a második világháború, mind a francia-magyar kapcsolatok történetéhez.

Jegyzetek

- ¹ A tanulmány a Magyar Tudományos Akadémia Bolyai János Kutatási Ösztöndíjának támogatásával készült.
- ² Montagnon, Pierre: *La France dans la guerre de 39-45*. Pygmalion, Paris, 2009.548.
- ³ Broche, François–Muracciole, Jean-François (szerk.): *Dictionnaire de la France libre*. Robert Laffont, Paris, 2010. 76.
- ⁴ Marill, Jean-Marc: *Coloniaux et Français libres, deux destinées*. *Revue historique de l'armée*, 218. sz. 2000. 59.
- ⁵ Bachelier, Christian: *La nouvelle armée française*. Azéma, Jean-Pierre–Bédarida, François (szerk.): *La France des années noires. 2. kötet: De l'occupation à la Libération*. Éditions du Seuil, Paris, 2000. 250-252.
- ⁶ Muracciole, Jean-François: *Les Français libres. L'autre Résistance*. Tallandier, Paris, 2009. 36-37.
- ⁷ Marill: *Coloniaux...* i. m. 56.
- ⁸ Gras, Yves: *La 1ère D.F.L. Les Français libres au combat*. Presses de la Cité, Paris, 1983. 246-247.
- ⁹ Amit az sem könnyített meg, hogy a Harcoló Francia Erők egyes tagjai titokban még júliusban is folytatták az önkéntesek toborzását az Afrikai Hadsereg körében, akik csupán dezerterálás útján csatlakozhattak választott új egységükhöz. Ennek ellenére még mindig többen választották ezt a lehetőséget. Az afrikai szabadcsapatnál annyira kritikussá vált a helyzet, hogy az alakulatot végül feloszlatták, tagjainak pedig hivatalosan felkínálták a lehetőséget, hogy a különleges erők és a szabad franciák között válasszanak. Az utóbbi utat többen választották, akik Leclerc hadosztályában folytatták szolgálatukat. Gouberville: *Le corps franc d'Afrique (1942-1943)*. *Revue historique des armées*, 105. sz. 1971. 50-58.
- ¹⁰ Amicale de la 1ère DFL: *L'épopée de la 1ère Division Française Libre par ceux qui en étaient*. Amicale de la 1ère DFL, Paris, 2010.215-216.

- ¹¹ Delmas, Jean: *Le général Koenig d'El Alamein à Alger, août 1942-mars 1944*. *Revue historique des armées*, 227. sz. 2002. 83.
- ¹² Marill: *Coloniaux...* i. m. 60-61.
- ¹³ Broche, François–Caïtucoli, Georges–Muracciole, Jean-François: *La France au combat de l'Appel du 18 juin à la victoire*. Perrin, Paris, 2007.454.
- ¹⁴ Az 1. gépesített gyalogoshadosztály, a 2. marokkói gyalogoshadosztály, a 3. algériai gyalogoshadosztály és a 4. marokkói hegyihadosztály.
- ¹⁵ Corvisier-de Villèle, Marie-Anne: *Inventaire des archives de la guerre. Série P 1940-1946. Tome II. Grandes unités*. Ministère de la Défense. Etat-major de l'Armée de Terre. Service historique, Château de Vincennes, 1998.9.
- ¹⁶ Bachelier: *La nouvelle armée...* i. m.255.
- ¹⁷ Corvisier-de Villèle: *Inventaire des archives...* i. m. 21.
- ¹⁸ AN 72 AJ 221. *Le général Leclerc, par le colonel Repiton-Préneuf*.
- ¹⁹ Broche-Muracciole: *Dictionnaire...* i. m. 77-79.
- ²⁰ Facon, Patrick: *L'armée de l'air dans la tourmente. La bataille de France 1939-1940*. Economica, Paris, 2005. 47-63.
- ²¹ Facon, Patrick: *L'armée de l'Air nouvelle: du corps expéditionnaire au projet d'Air Force française (1942-1945)*. *Revue historique des armées*, 188. sz. 1992.72-74.
- ²² AN 72 AJ 238. *Témoignage de l'amiral Philippe Auboyneau*, 34-37.
- ²³ Montagnon: *La France...* i. m. 548.
- ²⁴ Masson, Philippe: *La Marine française et la guerre 1939-1945*. Tallandier, Paris, 2000. 416-417.
- ²⁵ Crémieux-Brilhac, Jean-Louis: *La France Libre. De l'appel du 18 Juin à la Libération*. Gallimard, Paris, 2013.930-931.
- ²⁶ Broche-Muracciole: *Dictionnaire...* i. m. 660.
- ²⁷ Maggiar, Raymond: *Les fusiliers marins de Leclerc. Une route difficile vers De Gaulle*. France-Empire, Paris, 1984.15-75.
- ²⁸ Nativel, Eric: *La « guérilla » des troupes vichystes à Madagascar en 1942*. *Revue historique des armées*, 210. sz. 1998.50-51.
- ²⁹ Nötin, Jean-Christophe: *Leclerc*. Perrin, Paris, 2005.306.
- ³⁰ AN 72 AJ 238. *Témoignage de l'amiral Philippe Auboyneau*, 24-26.
- ³¹ Gaujac, Paul: *Les marins de Bizerte à Berchtesgaden 1942-1945*. *Revue historique des armées*, 189. sz. 1992.95-97.
- ³² Maggiar: *Les fusiliers marins...* i. m. 105-349.
- ³³ Lepotier, Adolphe: *Les fusiliers marins*. France-Empire, Paris, 1969. 89-91.
- ³⁴ Lásd De Gaulle, Philippe: *Mémoires accessoires 1921-1946*. Plon, Paris, 1997.
- ³⁵ AN 72 AJ 239. *Avec ceux de Leclerc. De Tunis aux marches de l'Est, par Tunis et Paris*.
- ³⁶ Crémieux-Brilhac: *La France Libre...* i. m.708.
- ³⁷ FCG. *Les Membres des Forces françaises libres (18 juin 1940 - 31 juillet 1943)*. Liste-FFL.
- ³⁸ Két kivétel van a listán szereplők között: Armenaj Seferian Egyiptomot jelölte meg születési helyként, de magyar állampolgárnak vallotta magát, Raoul Monclar pedig magyarországi születési helyet adott meg, de brit állampolgárságot írt be jelentkezési lapjára.
- ³⁹ Gras: *La 1ère...* i. m.8.
- ⁴⁰ SHD GR 12 P 81. *Ordre de bataille*.

- ⁴¹ Lásd Blanc, Marcel: La légion étrangère dans la campagne de Norvège en 1940. *Revue historique des armées*, 142. sz. 1981. 142-166.
- ⁴² Comor, André-Paul: *L'épopée de la 13e Demi-Brigade de la Légion étrangère (1940-1945)*. Nouvelles Éditions Latines, Paris, 1988.92.
- ⁴³ FCG. Les Membres des Forces françaises libres (18 juin 1940 - 31 juillet 1943). Liste-FFL.
- ⁴⁴ Trouplin, Vladimir: *Dictionnaire des compagons de la Libération*. Elytis, Bordeaux, 2010. 73.
- ⁴⁵ Notin, Jean-Christophe: *1061 Compagnons. Histoire des Compagnons de la Libération*. Perrin, Paris, 2000.721.
- ⁴⁶ Trouplin: *Dictionnaire...* i. m. 566-567.
- ⁴⁷ SHD GR 16 P 321452.
- ⁴⁸ Monclar, Fabienne: *Monclar. Le Bayard du XXe siècle*. Via Romana, Versailles, 2014. 28-29.
- ⁴⁹ SHD GR 16 P 381853.
- ⁵⁰ AN 72 AJ 221. Compte rendu d'un entretien entre Emmanuel d'Astier de la Vigerie et Winston Churchill.
- ⁵¹ Cointet, Michèle et Jean-Paul: *Dictionnaire historique de la France sous l'Occupation*. Tallandier, Paris, 2000.44.
- ⁵² Broche, François: *L'Armée française sous l'Occupation. La métamorphose*. Presses de la Cité, Paris, 2002.559-561.
- ⁵³ A kialakult szakmai konszenzus szerint az ellenállási mozgalom olyan szervezet, amelynek elsődleges célja a lakosság rokonszenvének elnyerése és a lehető legszélesebb tömegek megszólítása a fenti elv szem előtt tartásával. A hálózat célja ugyanakkor egy konkrét katonai tevékenység kivitelezése, mint a hírszerzés, szabotázs, hadifoglyok megszökötése, ellenséges terület felett lefőtt repülőgépek pilótáinak hazajuttatása. Broche-Muracciole: *Dictionnaire...* i. m. 1253.
- ⁵⁴ Wiewiorka, Olivier: *Histoire de la Résistance 1940-1945*. Perrin, Paris, 2013.71-82.
- ⁵⁵ Marcot, François (szerk.): *Dictionnaire historique de la Résistance*. Robert Laffont, Paris, 2006. 3-4.
- ⁵⁶ Muracciole, Jean-François: *La France pendant la Seconde Guerre mondiale*. Librairie Générale Française, Paris, 2002.337-341.
- ⁵⁷ Montagnon, Pierre: *La légion étrangère. De 1831 à nos jours*. Pygmalion, Paris, 1999. 323-324.
- ⁵⁸ Godó Ágnes: *Magyarok az európai népek antifasiszta harcában*. Budapest, Zrínyi, 1980.19.
- ⁵⁹ Schkolnyk-Glangeaud, Claude: Les échanges culturels dans les milieux sympathisants communistes hongrois en France de 1936 à 1946. *Cahiers d'études hongroises*, 1. sz. 1990.30.
- ⁶⁰ Godó: *Magyarok...* i. m.20-21.
- ⁶¹ Filyó Mihály: *Magyarok az európai antifasiszta ellenállási mozgalmakban*. Móra, Budapest, 1986.56-58.
- ⁶² AN 72 AJ 233. Texte sur Jean Moulin rédigé par Daniel Cordier, 7.
- ⁶³ Pécsi Anna: Magyar ellenállók és partizánok Franciaország és Belgium antifasiszta küzdelmeiben. Dombrády Gábor – Nagy Lóránt (szerk.): *Fegyverrel a hazáért*. Zrínyi, Budapest, 1980. 257-258.
- ⁶⁴ Filyó Mihály: *Magyarok az európai antifasiszta ellenállási mozgalmakban*. Móra, Budapest, 1986.61-66.

⁶⁵ Godó: *Magyarok...* i. m.25. o.

⁶⁶ Bajomi Lázár Endre: *Tramontana. Magyar önkéntesek Franciaországban*. Zrínyi, Budapest, 1984.189.

⁶⁷ Pécsi: *Magyar ellenállók...* i. m.270-271.

Felhasznált irodalom

Archives nationales, Párizs (AN):

72 AJ Comité d'histoire de la Seconde Guerre mondiale.

221. Documents sur la France libre.

233. Représentation du général De Gaulle en France – Jean Moulin.

238. Généralités.

239. Forces aériennes françaises libres (FAFL).

Fondation Charles de Gaulle:

Les Membres des Forces françaises libres (18 juin 1940 - 31 juillet 1943). Liste-FFL.

Service Historique de Défense, Vincennes (SHD):

GR 16 P. Dossiers individuels du bureau Résistance.

GR 12 P 81. Légion étrangère.

Amicale de la 1ère DFL: *L'épopée de la 1ère Division Française Libre par ceux qui en étaient*. Amicale de la 1ère DFL, Paris, 2010.

Bachelier, Christian: *La nouvelle armée française*. Azéma, Jean-Pierre–Bédarida, François (szerk.): *La France des années noires. 2. kötet: De l'occupation à la Libération*. Éditions du Seuil, Paris, 2000. 249-273.

Bajomi Lázár Endre: *Tramontana. Magyar önkéntesek Franciaországban*. Zrínyi, Budapest, 1984.

Blanc, Marcel: *La légion étrangère dans la campagne de Norvège en 1940. Revue historique des armées*, 142. sz. 1981. 142-166.

Broche, François: *L'Armée française sous l'Occupation. La métamorphose*. Presses de la Cité, Paris, 2002.

Broche, François–Caïtucoli, Georges–Muracciole, Jean-François: *La France au combat de l'Appel du 18 juin à la victoire*. Perrin, Paris, 2007.

Broche, François–Muracciole, Jean-François (szerk.): *Dictionnaire de la France libre*. Robert Laffont, Paris, 2010.

Cointet, Michèle et Jean-Paul: *Dictionnaire historique de la France sous l'Occupation*. Tallandier, Paris, 2000.

Comor, André-Paul: *L'épopée de la 13e Demi-Brigade de la Légion étrangère (1940-1945)*. Nouvelles Éditions Latines, Paris, 1988.

Corvisier-de Villèle, Marie-Anne: *Inventaire des archives de la guerre. Série P 1940-1946. Tome II. Grandes unités*. Ministère de la Défense. Etat-major de l'Armée de Terre. Service historique, Château de Vincennes, 1998.

Crémieux-Brilhac, Jean-Louis: *La France Libre. De l'appel du 18 Juin à la Libération*. Gallimard, Paris, 2013.

De Gaulle, Philippe: *Mémoires accessoires 1921-1946*. Plon, Paris, 1997.

- Delmas, Jean: Le général Koenig d'El Alamein à Alger, août 1942-mars 1944. *Revue historique des armées*, 227. sz. 2002. 77-84.
- Facon, Patrick: L'armée de l'air dans la tourmente. La bataille de France 1939-1940. Economica, Paris, 2005.
- Facon, Patrick: L'armée de l'Air nouvelle: du corps expéditionnaire au projet d'Air Force française (1942-1945). *Revue historique des armées*, 188. sz. 1992. 70-78.
- Filyó Mihály: Magyarok az európai antifasiszta ellenállási mozgalmakban. Móra, Budapest, 1986.
- Gaujac, Paul: Les marins de Bizerte à Berchtesgaden 1942-1945. *Revue historique des armées*, 189. sz. 1992.95-103.
- Godó Ágnes: Magyarok az európai népek antifasiszta harcában. Budapest, Zrínyi, 1980.
- Gouberville (de) (capitaine): Le corps franc d'Afrique (1942-1943). *Revue historique des armées*, 105. sz. 1971. 50-58.
- Gras, Yves: *La 1ère D.F.L. Les Français libres au combat*. Presses de la Cité, Paris, 1983.
- Lepotier, Adolphe: *Les fusiliers marins*. France-Empire, Paris, 1969.
- Maggiar, Raymond: Les fusiliers marins de Leclerc. Une route difficile vers De Gaulle. France-Empire, Paris, 1984.
- Marcot, François (szerk.): *Dictionnaire historique de la Résistance*. Robert Laffont, Paris, 2006.
- Marill, Jean-Marc: Coloniaux et Français libres, deux destinées. *Revue historique de l'armée*, 218. sz. 2000. 55-64.
- Masson, Philippe: *La Marine française et la guerre 1939-1945*. Tallandier, Paris, 2000.
- Monclar, Fabienne: *Monclar. Le Bayard du XXe siècle*. Via Romana, Versailles, 2014.
- Montagnon, Pierre: *La France dans la guerre de 39-45*. Pygmalion, Paris, 2009.
- Montagnon, Pierre: *La légion étrangère. De 1831 à nos jours*. Pygmalion, Paris, 1999.
- Muracciole, Jean-François: *La France pendant la Seconde Guerre mondiale*. Librairie Générale Française, Paris, 2002.
- Muracciole, Jean-François: *Les Français libres. L'autre Résistance*. Tallandier, Paris, 2009.
- Nativel, Eric: La « guérilla » des troupes vichystes à Madagascar en 1942. *Revue historique des armées*, 210. sz. 1998. 49-60.
- Notin, Jean-Christophe: 1061 Compagnons. Histoire des Compagnons de la Libération. Perrin, Paris, 2000.
- Notin, Jean-Christophe: *Leclerc*. Perrin, Paris, 2005.
- Pécsi Anna: Magyar ellenállók és partizánok Franciaország és Belgium antifasiszta küzdelmeiben. Dombrády Gábor – Nagy Lóránt (szerk.): *Fegyverrel a hazáért*. Zrínyi, Budapest, 1980.
- Schkolnyk-Glangeaud, Claude: Les échanges culturels dans les milieux sympathisants communistes hongrois en France de 1936 à 1946. *Cahiers d'études hongroises*, 1. sz. 1990.27-33.
- Troupin, Vladimir: *Dictionnaire des compagnons de la Libération*. Elytis, Bordeaux, 2010.
- Wieviorka, Olivier: *Histoire de la Résistance 1940-1945*. Perrin, Paris, 2013.

István Szilágyi

„A ditadura que mudou o Brasil”

Introducción

Durante los últimos setenta años en el continente latinoamericano se agudizaron las contradicciones de la crisis estructural de la economía, de la política y de la sociedad. Se presentaron las distintas estrategias y tentativas para superar la crisis estructural del hemisferio. Una de estas respuestas fue la intervención militar de las Fuerzas Armadas latinoamericanas. Con la intervención del Ejército brasileño de 1 de abril de 1964 en el continente comenzó la época del *nuevo golpismo*. Las dictaduras y los regímenes militares de nuevos tipos establecieron los *Estados de excepción* y los sistemas políticos autoritarios se iniciaron la refundación y la reorganización total de las estructuras económicas, sociales y políticas de los países mencionados. A fin de la década de los años ochenta fueron derrocadas las dictaduras militares y comenzó una nueva etapa en la historia de América Latina.

En Brasil fracasó el régimen militar en marzo de 1985 y fue introducido y restablecido el sistema democrático. El país se mudó y se modernizó.

El ensayo analiza las transformaciones, los cambios políticos, económicos y los procesos tenidos lugares en Brasil durante la dictadura militar.

1. Los antecedentes y las características de la dictadura brasileña

„O golpe de Estado de 1964 – escribía Carlos Fico en 2014 – é o evento-chave da história do Brasil recente. Dificilmente se compreenderá o país de hoje sem que se perceba o verdadeiro alcance daquele momento decisivo. Ele inaugurou um regime militar que duraria 21 anos, mas, em 31 de março de 1964, quando o presidente João Goulart foi deposto, não se sabia disso: o golpe não pressupunha, necessariamente, a ditadura que se seguiu.

Foram no poucos os que apoiaram o golpe: a imprensa, a Igreja Católica, amplos sectores da classe média urbana. Instituições que, anos depois, se tornariam fortes opositores do regime – como Ordem dos Advogados do Brasil (OAB), a Associação Brasileira de Imprensa (ABI), ou a Conferência Nacional dos Bispos do Brasil (CNBB).”¹

*El 1 de abril de 1964 nació y fue introducida en Brasil una dictadura de civil-militar, pero principalmente militar, que representó el tipo de Estado de Excepción y al mismo tiempo representó el modelo de modernización conservadora-bismackiana.*²